

CONSTANTIN DUVAC

Drept penal român

Volumul I (Art. 1-52)

Ediția a 2-a, revizuită și adăugită

*Lucrare distinsă cu premiul „Vintilă Dongoroz”
pentru anul 2021 al Uniunii Juriștilor din România*

Editura

Hamangiu

CUPRINS

PARTEA INTRODUCATIVĂ A DREPTULUI PENAL	1
Capitolul I. Dreptul penal, ramură a dreptului	1
§1. Definiție. Obiect. Scop	1
1.1. Definiție	1
1.2. Obiect	4
1.3. Scop	5
§2. Funcții	7
§3. Caractere	8
§4. Structură	11
4.1. Drept penal general și drept penal special	11
4.2. Drept penal intern și drept penal extern	16
§5. Raporturi cu alte ramuri de drept	24
Capitolul II. Principalele școli și curente de politică penală	30
§1. Școala clasică	30
§2. Școala pozitivistă	31
§3. Curentul eclectic	33
§4. Școala apărării sociale	35
§5. Concepția socialistă	35
§6. Concepția contemporană	36
§7. Asociația Internațională de Drept Penal	36
§8. Curentul tehnico-juridic	38
§9. Profesorul George Antoniu	39
Capitolul III. Perspectivă istorică asupra dreptului penal român	44
§1. Vechile legiuri	44
§2. Codul penal din 1865	44
§3. Codul penal „Carol al II-lea” din 1937	45
§4. Codul penal din 1969	47
§5. Codul penal din 2014	48
Capitolul IV. Știința dreptului penal din România	49
§1. Doctrina clasică	49
§2. Doctrina interbelică	50
§3. Doctrina modernă	50
Capitolul V. Izvoarele dreptului penal român	54
§1. Izvoare interne	54
1.1. Constituția României	54
1.2. Legea penală și actele asimilate acesteia	55
1.3. Ordonanțele de urgență	60
1.4. Decretele prezidențiale	61

1.5. Cutuma	62
1.6. Deciziile Curții Constituționale	64
1.7. Deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție de unificare a practicii judiciare	73
§2. Izvoare externe	80
2.1. Tratatul ratificate de statul român	80
2.2. Actele normative ale Uniunii Europene	85
2.3. Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului	86
2.4. Hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene	87
Capitolul VI. Normele juridice penale	88
§1. Concept și caracterizare	88
§2. Clasificare	90
2.1. Norme penale generale și speciale	91
2.2. Norme penale imperative și dispozitive	92
2.3. Norme penale unitare și divizate	93
2.4. Alte clasificări	102
Capitolul VII. Interpretarea legii penale	103
§1. Noțiuni introductive	103
§2. Metoda tehnico-juridică	104
§3. Interpretarea. Noțiune	106
§4. Interpretarea. Feluri	109
4.1. Interpretarea oficială	109
4.2. Interpretare neoficială	114
§5. Procedeele de interpretare (metode)	115
5.1. Interpretarea literală (gramaticală)	115
5.2. Interpretarea rațională	118
5.3. Interpretarea prin analogie	126
5.4. Interpretarea teleologică	132
5.5. Rezultatele interpretării	134
5.6. Concluziile interpretării	135
5.7. Limitele interpretării	138
5.8. Interpretarea realizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului	140
5.9. Interpretarea realizată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene	140
Capitolul VIII. Concursul de norme penale (texte)	142
<i>Secțiunea 1. Concept. Sistematizare. Criterii</i>	<i>142</i>
1.1. Noțiuni	142
1.2. Sistematizare	144
1.3. Criterii	146
<i>Secțiunea a 2-a. Principii de soluționare</i>	<i>154</i>
2.1. Principiul specialității	154

2.2. Principiul subsidiarității	160
2.3. Principiul consumpțiunii (al absorbției)	167
2.4. Principiul alternativității	178
TITLUL I. LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	187
Capitolul I. Principii generale	187
§1. Principiul legalității incriminării	194
1.1. Sediul materiei și conținut	194
1.2. Data săvârșirii infracțiunii	196
1.3. Laturile principiului legalității incriminării	203
§2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal	209
§3. Infracțiunea – singurul temei al răspunderii penale (al aplicării pedepsei sau al măsurii educative)	214
§4. Principiul răspunderii penale subiective (<i>nulla poena sine culpa</i>)	214
§5. Manifestarea exterioară obiectivă	216
§6. Principiul personalității răspunderii penale (răspunderea pentru fapta proprie)	216
§7. Principiul individualizării (proportionalității) represiunii penale	219
Capitolul II. Aplicarea legii penale	223
<i>Secțiunea 1. Concept și caracterizare</i>	223
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp</i>	224
§1. Activitatea legii penale	225
1.1. Concept și caracterizare	225
1.2. Intrarea în vigoare a legii penale	226
1.3. Ieșirea din vigoare a legii penale	228
1.4. Excepțiile de la principiul activității legii penale	239
§2. Aplicarea legii penale de dezincriminare	252
2.1. Conținut	252
2.2. Modalitatea de stabilire a incidenței legii de dezincriminare	259
2.3. Ipoteze de dezincriminare	261
2.4. Ipoteze de inaplicabilitate a legii de dezincriminare	262
2.5. Efectele intrării în vigoare a legii de dezincriminare	266
§3. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei	270
3.1. Conținut	270
3.2. Condiții de aplicare a legii penale mai favorabile (<i>in concreto</i>)	272
3.3. Criteriile principale de stabilire <i>in concreto</i> a legii penale mai favorabile	277
3.4. Modalitatea de stabilire a <i>mitior lex</i>	282
3.5. Decizii de unificare a practicii judiciare	284
3.6. Dispoziții din Legea nr. 187/2012 incidente în materie	288

§4. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă	
a cauzei	293
4.1. Conținut	293
4.2. Condiții cumulative	298
4.3. Decizii de unificare a practicii judiciare	300
§5. Aplicarea legii penale temporare	305
§6. Aplicarea în timp a legii penale în situații speciale	307
6.1. Situația dispozițiilor penale declarate neconstituționale	307
6.2. Situația ordonanțelor de urgență respinse de Parlament	308
<i>Secțiunea a 3-a. Aplicarea legii penale în spațiu</i>	310
§1. Teritorialitatea legii penale	310
1.1. Conținut	310
1.2. Teoria ubicuității	313
1.3. Determinarea locului săvârșirii infracțiunii, potrivit teoriei ubicuității, în situații speciale	316
§2. Personalitatea legii penale	319
2.1. Conținut	319
2.2. Condiții	320
§3. Realitatea legii penale	325
3.1. Conținut	325
3.2. Condiții	326
§4. Universalitatea legii penale	329
4.1. Conținut	329
4.2. Condiții	329
§5. Legea penală și tratatele internaționale	331
§6. Imunitatea de jurisdicție	332
6.1. Conținut	332
6.2. Cazuri	333
§7. Extradarea	344
7.1. Conținut. Concept. Caracterizare	344
7.2. Principii	347
7.3. Condiții	349
7.4. Extradarea pasivă	356
7.5. Extradarea activă	359
7.6. Alte tipuri de extradări și de proceduri conexe	359
7.7. Mandatul european de arestare	362

TITLUL II. INFRAȚIUNEA **369**

Capitolul I. Aspecte generale **369**

§1. Natura juridică și concept	369
§2. Clasificarea infracțiunilor	376
§3. Cadrul reglementărilor	379

Capitolul II. Noțiunea de infracțiune 380**Capitolul III. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii** 383

§1. Noțiune	383
§2. Prevederea faptei în legea penală (tipicitatea obiectivă)	383
2.1. Concept. Sensuri	383
2.2. Infracțiunea comisivă și de rezultat săvârșită prin omisiune	385
§3. Vinovăția (tipicitatea subiectivă)	388
3.1. Noțiune și justificare	388
3.2. Sediul materiei	390
3.3. Teoria psihologică	390
3.4. Teoria normativă	391
3.5. Factorii vinovăției (intelectiv și volitiv)	395
§4. Antijuridicitatea	397
§5. Imputabilitatea	398

Capitolul IV. Conținutul incriminării (infracțiunii) 400

<i>Secțiunea 1. Precizări prealabile</i>	400
<i>Secțiunea a 2-a. Condiții preexistente</i>	402
§1. Obiectul infracțiunii	402
1.1. Obiectul juridic	402
1.2. Obiectul material	405
§2. Subiecții infracțiunii	409
2.1. Subiectul activ	409
2.1.1. Subiectul activ persoană fizică	409
2.1.2. Subiectul activ persoană juridică	415
2.2. Subiectul pasiv	419
§3. Locul și timpul săvârșirii infracțiunii	422
<i>Secțiunea a 3-a. Noțiunea de structură a infracțiunii și conținutul juridic al acesteia</i>	424
§1. Situația premisă	424
§2. Conținutul constitutiv	425
2.1. Latura obiectivă a infracțiunii	426
2.2. Latura subiectivă a infracțiunii	443
§3. Forme. Modalități. Sancțiuni	454

Capitolul V. Cauzele justificative 459

<i>Secțiunea 1. Noțiuni introductive</i>	459
<i>Secțiunea a 2-a. Legitima apărare</i>	462
2.1. Concept și caracterizare	462
2.2. Condiții referitoare la atac	463
2.3. Condiții referitoare la apărare	470
2.4. Prezumția de legitimă apărare	474
2.5. Limite	475
2.6. Amplificări	476

2.7. Conexitate	477
2.8. Efecte	478
<i>Secțiunea a 3-a. Starea de necesitate</i>	479
3.1. Concept și caracterizare	479
3.2. Condiții relative la starea de pericol	482
3.3. Condițiile activității de salvare	485
3.4. Limite	488
3.5. Situații speciale	489
3.6. Efecte	491
<i>Secțiunea a 4-a. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații</i>	493
4.1. Concept și caracterizare	493
4.2. Condiții privitoare la exercițarea dreptului	494
4.3. Condiții privitoare la îndeplinirea unei obligații impuse de lege sau de autoritatea competentă	496
4.4. Efecte	498
<i>Secțiunea a 5-a. Consimțământul persoanei vătămate</i>	499
5.1. Concept și caracterizare	499
5.2. Condiții	500
5.3. Efecte	504
Capitolul VI. Cauzele de neimputabilitate	505
<i>Secțiunea 1. Noțiuni introductive</i>	505
<i>Secțiunea a 2-a. Constrângerea fizică</i>	507
2.1. Concept și caracterizare	507
2.2. Condiții	508
2.3. Efecte	512
<i>Secțiunea a 3-a. Constrângerea morală</i>	513
3.1. Concept și caracterizare	513
3.2. Condiții	514
3.3. Situații speciale	517
3.4. Efecte	519
<i>Secțiunea a 4-a. Excesul neimputabil</i>	520
4.1. Concept și caracterizare	520
4.2. Condițiile excesului neimputabil de legitimă apărare	521
4.3. Efectele excesului neimputabil de legitimă apărare	524
4.4. Condițiile excesului neimputabil în acțiunea de salvare	525
4.5. Efectele excesului neimputabil de stare de necesitate	526
<i>Secțiunea a 5-a. Minoritatea făptuitorului</i>	526
5.1. Concept și caracterizare	526
5.2. Condiții	528
5.3. Efecte	530
<i>Secțiunea a 6-a. Iresponsabilitatea</i>	531
6.1. Concept și caracterizare	531
6.2. Condiții	533

6.3. Situații speciale	538
6.4. Efecte	539
<i>Secțiunea a 7-a. Intoxicația</i>	540
7.1. Concept și caracterizare	540
7.2. Condiții	542
7.3. Situații speciale	544
7.4. Efecte	546
<i>Secțiunea a 8-a. Eroarea</i>	548
8.1. Concept și caracterizare	548
8.2. Generalități	550
8.3. Condiții	554
8.4. Situații speciale	558
8.5. Efecte	559
<i>Secțiunea a 9-a. Cazul fortuit</i>	562
9.1. Concept și caracterizare	562
9.2. Legătura de cauzalitate	567
9.3. Condiții	570
9.4. Situații speciale	573
9.5. Efecte	575
Capitolul VII. Formele infracțiunii intenționate	577
<i>Secțiunea 1. Actele de pregătire</i>	577
1.1. Noțiuni introductive	577
1.2. Concept	578
1.3. Condiții	578
1.4. Tratament penal	579
1.5. Criterii distinctive față de actele de executare	579
<i>Secțiunea a 2-a. Tentativa</i>	580
2.1. Concept și caracterizare	580
2.2. Condiții	581
2.3. Tratament penal	583
2.4. Modalități	584
2.5. Infracțiuni la care nu este posibilă tentativa	586
2.6. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	587
<i>Secțiunea a 3-a. Infracțiunea consumată</i>	590
3.1. Concept și caracterizare	590
3.2. Tratament penal	591
<i>Secțiunea a 4-a. Infracțiunea epuizată</i>	591
4.1. Concept și caracterizare	591
4.2. Tratament penal	592
Capitolul VIII. Unitatea și pluralitatea de infracțiuni	593
<i>Secțiunea 1. Unitatea de infracțiune</i>	593
§1. Noțiuni introductive	593

§2. Forme ale unității de infracțiune	599
<i>Secțiunea a 2-a. Pluralitatea de infracțiuni</i>	670
§1. Aspecte introductive	670
§2. Concursul de infracțiuni	670
§3. Concursul real	674
§4. Concursul formal (ideal)	676
§5. Recidiva	701

Capitolul IX. Autorul și participanții **719**

<i>Secțiunea 1. Explicații preliminare</i>	719
§1. Noțiuni	719
§2. Caracterizări și consecințe	720
§3. Structura pluralității de infractori	721
3.1. Noțiuni	721
3.2. Aspectul obiectiv	721
3.3. Aspectul subiectiv	722
3.4. Calificarea de ansamblu și specială	723
<i>Secțiunea a 2-a. Formele pluralității de infractori</i>	724
§1. Pluralitatea naturală (necesară)	724
§2. Pluralitatea constituită de infractori	725
2.1. Generalități	725
2.2. Formele pluralității constituite de infractori	727
§3. Pluralitatea ocazională (participația penală)	730
3.1. Noțiune	730
3.2. Formele participației penale	731
3.3. Condițiile participației penale	732
§4. Genuri și feluri de participație	733
§5. Autorul (coautorii)	734
5.1. Autorul	734
5.2. Coautorii	735
5.3. Calificarea contribuției autorului	743
§6. Instigatorul	743
6.1. Noțiuni	744
6.2. Condițiile	745
6.3. Calificarea contribuției instigatorului	748
§7. Complicele	749
7.1. Noțiuni	749
7.2. Condiții	751
7.3. Felurile complicități	754
7.4. Calificarea contribuției compicelui	756
<i>Secțiunea a 3-a. Pedepsa în caz de participație penală</i>	758
§1. Explicații preliminare	758
1.1. Concepții	758
1.2. Sistemul pedepsirii	758

§2. Circumstanțe personale și reale	760
2.1. Noțiuni	760
2.2. Circumstanțele personale	761
2.3. Circumstanțele reale	761
<i>Secțiunea a 4-a. Împiedicarea de către participant</i>	
<i>a săvârșirii faptei</i>	763
§1. Noțiuni	763
§2. Condiții	763
§3. Efecte și limite	766
<i>Secțiunea a 5-a. Participația improprie</i>	767
§1. Noțiuni	767
§2. Modalitățile participației improprii	768
§3. Regimul participației improprii	771